

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง "เกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์" มีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพสื่อโทรทัศน์
(Quality Assessment of Television)
  - 1.1) แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพ (Quality)
  - 1.2) คุณภาพในมุมมองทฤษฎีบรรทัดฐานทางสังคม 6 ทฤษฎี
(The notion of quality in terms of six normative theories)
  - 1.3) ประเภทของคุณภาพและมาตรฐาน (Typologies of quality and standards)
  - 1.4) แนวคิดเกี่ยวกับสื่อเพื่อสาธารณะและการประเมินคุณภาพสื่อโทรทัศน์
(Public Service Idea and Assessing Television Quality)
2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของรายการเด็กทางโทรทัศน์
(Children's Television Program)
  - 2.1) รูปแบบและเนื้อหา
  - 2.2) คุณลักษณะหรือคุณสมบัติของรายการเด็กทางโทรทัศน์ในต่างประเทศ
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพสื่อโทรทัศน์ (Quality Assessment of Television)

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา ได้ส่งผลให้การสื่อสารมวลชน (mass communications) อันรวมถึง สื่อวิทยุโทรทัศน์ (television broadcasting) ต้องมีการปรับตัวครั้งใหญ่ตามไปด้วย โดยเฉพาะกระแสการแข่งขันด้านธุรกิจและการเกิดขึ้นของสื่อใหม่ได้ท้าทายต่อสถานภาพความถูกต้องและการอยู่รอดของสื่อกระจายเสียงเดิมเป็นอย่างมาก ภายใต้สภาวะการณ์เช่นนี้ ทั้งนักวิชาการและนักกระจายเสียงจึงต้องทำการประเมินถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของโลก และสร้างความชัดเจนว่าสื่อกระจายเสียงจะทำหน้าที่ทางสังคม (social functions) อย่างไรในอนาคต (Sakae Ishikawa, 1996)

Ishikawa (1996) สรุปว่า การจัดการกับปัญหาดังกล่าว ควรสร้างมาตรฐานการทำงานของสื่อขึ้นมา ที่เรียกว่า "คุณภาพของสื่อกระจายเสียง" (quality of broadcasting) ซึ่งเชื่อว่าเป็นการรับมือกับปัญหาที่ดีที่สุด แต่ประเด็นที่ต้องหาคำตอบให้ได้ก่อนก็คือ

- What is broadcasting quality? คุณภาพของสื่อกระจายเสียงคืออะไร
- How should quality be defined? ควรจะนิยามคำว่า "คุณภาพ" อย่างไร
- How can quality be evaluated? จะสามารถประเมินคุณภาพได้อย่างไร

1.1) แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพ (Quality)

นิยามของคำว่า "คุณภาพ" ยังไม่มีการให้ความหมายที่ชัดเจนได้อย่างแน่นอน ทั้งในสารานุกรมของการสื่อสารมวลชนและทางสังคมศาสตร์ ในที่นี้จึงจะเริ่มจากการสำรวจความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรม

The Oxford English Dictionary ฉบับที่ 12 พิมพ์ครั้งที่ 2 (1989) (อ้างถึงใน Rosengren 1996) นิยามไว้ว่า "คุณภาพ" หมายถึง ภาวะธรรมชาติ ประเภท หรือลักษณะ (ของบางสิ่งบางอย่าง), ระดับหรือชั้นของความเป็นเลิศ อันเป็นคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

The American Heritage Dictionary (1976) นิยามว่า คุณภาพ คือ ลักษณะเฉพาะอย่าง ที่แสดงถึงคุณค่า ลำดับชั้น หรือระดับของความเป็นเลิศหรือความคาดหวัง

Rosengren (1991) สรุปว่า “คุณภาพ” (quality) คือลักษณะของความพอใจในมาตรฐาน ของความเป็นเลิศ (excellence) โดยมีชุดของค่านิยมหรือบรรทัดฐานเป็นข้อสนับสนุน นอกจากนี้ “คุณภาพ” ยังเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะ (characteristic) และชุดของค่านิยม (set of values) ดังนั้น มุมมองหรือข้อกำหนดในเรื่อง “คุณภาพ” ของคนแต่ละกลุ่มจึงแตกต่างกัน

อีโตชิ คูเมะ (2540: 278) (อ้างถึงใน ชัยพร ตั้งพลสินธนา, 2545) กล่าวถึง ความสัมพันธ์ ระหว่างมาตรฐานและคุณภาพ ว่าเปรียบเทียบเหมือนเหรียญสองด้าน การบริหารคุณภาพให้ลุล่วงคือ การบริหารคุณภาพแบบอิงมาตรฐาน หรืออีกนัยหนึ่ง มาตรฐานเป็นหลักประกันคุณภาพได้ ดังนั้น ในการพัฒนาคุณภาพของสถานีโทรทัศน์และรายการโทรทัศน์ไทยหรือการทำให้การปฏิบัติงานมี คุณภาพมากยิ่งขึ้นนั้น จึงต้องมีการสร้างมาตรฐาน

การกำเนิดขึ้นของคุณภาพนั้นอาจเกิดจากการกำหนดคุณสมบัติเฉพาะหรือการตรวจสอบ ดังนี้

คุณภาพเกิดจากการกำหนดคุณสมบัติเฉพาะ (Specification)

นับตั้งแต่ยุค Primitive era มนุษย์ได้เริ่มมีการสร้างมาตรฐานให้กับสิ่งของต่างๆ ใน รูปแบบของ Passive observer คือ นับตั้งแต่มนุษย์ได้มีการประดิษฐ์สิ่งของเพื่อใช้ใน ชีวิตประจำวัน มีการประดิษฐ์อาวุธเพื่อใช้ป้องกันตัวและใช้ล่าสัตว์ ถ้าเครื่องใช้หรืออาวุธแบบใด ใช้ได้ดี ก็จะมีการสังเกตว่า ทำไมอาวุธนั้นถึงใช้ได้เป็นอย่างดี ต่อมาจึงมีการทำเลียนแบบ ทั้งรูปร่างและวัสดุที่ใช้ โดยมีการถือเอาสิ่งที่ใช้ได้ดียิ่งขึ้นเป็นมาตรฐาน เป็นจุดเริ่มต้นของการ กำหนดแนวคิดมาตรฐานที่มาจากการกำหนด “คุณสมบัติเฉพาะ” (Specification)

คุณภาพเกิดจากการตรวจสอบ (Inspection)

David A. Garvin (1988) ได้กล่าวว่า ในศตวรรษที่ 18 และ 19 ยังไม่มีการตรวจสอบ คุณภาพอย่างที่เราคุ้นเคยกันในสมัยนี้ ผลิตภัณฑ์ที่ถูกสร้างขึ้นไม่มีเกณฑ์ในการตรวจสอบ เนื่องจากสินค้ามีจำนวนน้อยและถูกผลิตขึ้นโดยพ่อค้าที่ได้รับความไว้วางใจ คนในยุคนั้นใช้เกณฑ์ มาตรฐาน “ความพอใจ” ในการประเมินคุณภาพของสินค้า การตรวจสอบคุณภาพอย่างเป็นระบบ เพิ่งจะกลายเป็นสิ่งจำเป็นเมื่อเริ่มมีการผลิตครั้งละมากๆ และมีการนำเอาชิ้นส่วนต่างๆ มาใช้

แทนที่กันได้ โดยเฉพาะสินค้าประเภทเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่างๆ ดังนั้น จึงมีการกำหนดเกณฑ์ในการตรวจสอบเบื้องต้นสำหรับเครื่องจักรเมื่อทำการผลิตชิ้นส่วนต่างๆ ที่มีการผลิตซ้ำออกมาในจำนวนมากๆ โดยให้แต่ละชิ้นได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้

ระบบการตรวจวัด คือ การตรวจสอบว่าส่วนประกอบแต่ละชิ้นมีความสมบูรณ์ ตามต้นแบบที่ได้มาตรฐานของผลิตภัณฑ์ ระบบการตรวจวัดมีประโยชน์คือ ช่วยในการลดความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในการประกอบชิ้นส่วนขั้นสุดท้าย จึงมีความจำเป็นต้องมีการตรวจสอบคุณภาพระหว่างกระบวนการผลิตด้วย ดังนั้น ระบบการตรวจวัด ซึ่งเป็นรากฐานของระบบคุณภาพ จึงเป็นระบบที่มีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาต้นแบบมาตรฐานของผลิตภัณฑ์เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบระบบตรวจวัดไม่สามารถทำหน้าที่ของตนเองได้ตามลำพัง เช่นเดียวกันกับมาตรฐานต้นแบบก็ไม่สามารถยืนยันในคุณภาพของสินค้าได้ ถ้าไม่มีระบบตรวจวัดมากำกับให้ชิ้นส่วนทุกชิ้นมีมาตรฐานเดียวกัน ดังนั้น แนวคิดเรื่องมาตรฐานและคุณภาพจึงมีความเกี่ยวเนื่องกัน โดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้ มาตรฐานเป็นสิ่งที่ได้รับการสร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันคุณภาพ และคุณภาพสามารถพัฒนาขึ้นมาจากสิ่งที่เป็นมาตรฐาน

1.2) คุณภาพในมุมมองทฤษฎีบรรทัดฐานทางสังคม 6 ทฤษฎี (The notion of quality in terms of six normative theories)

จากงานวิจัยเรื่อง คุณภาพในการผลิตรายการโทรทัศน์จากประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวียของ Rosengren และคณะ (1996) ในชุดงานวิจัยเรื่องการประเมินคุณภาพสื่อโทรทัศน์ (Quality Assessment of Television) โดย Sakae Ishikawa (1996) ได้กล่าวถึงการประเมินคุณภาพในมุมมองทฤษฎีบรรทัดฐานทางสังคมไว้ดังนี้

ในที่นี้ เมื่อเราพูดถึง "คุณภาพ" เราจะหมายถึง "ความเป็นเลิศ" ซึ่งคุณภาพนี้อาจมีคุณลักษณะเพียงหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งที่ถึงระดับมาตรฐาน โดยการตัดสินมาตรฐานนั้นขึ้นอยู่กับค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมที่สำคัญไม่มากนัก

ค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมนี้ อาจจัดให้เป็นระบบและชัดเจนขึ้นได้ในความหมายของทฤษฎีบรรทัดฐานทางสังคม (ที่เรามักจะมองเป็นเรื่องของอุดมคติ) ซึ่งทฤษฎีบรรทัดฐานทางสังคมนี้ ก็สามารถอธิบายด้วยลักษณะของแนวทางแบบค่านิยมพื้นฐาน

ในการวิจัยระบบการสื่อสารมวลชน Siebert (1956) ได้เคยอธิบายไว้ในบริบทของยุคสื่อหนังสือพิมพ์ ด้วยทฤษฎีบรรทัดฐานทางสังคม 4 ประเภท ซึ่งต่อมา Denis McQuail (1994) ได้เพิ่มเติมเข้าไปอีก 2 ประเภท เป็นทฤษฎีที่รู้จักกันในชื่อ "ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน" (Mass Communication Theory) ดังนั้น ทฤษฎีบรรทัดฐานทางสังคมจึงมีอยู่ด้วยกัน 6 ทฤษฎี ซึ่งแต่ละทฤษฎีก็สร้างมาจากชุดของค่านิยมพื้นฐานอันสะท้อนมาจากบรรทัดฐานทางสังคมหรือหลักศีลธรรมนั่นเอง แม้ว่าทฤษฎีเหล่านี้จะเป็นทฤษฎีระบบสื่อยุคสื่อหนังสือพิมพ์และมุ่งอธิบายลักษณะสื่อของชาว เนื้อหาของสื่อสิ่งพิมพ์ในเบื้องต้น แต่โดยทั่วไปแล้ว เราสามารถนำมาใช้อธิบายระบบการสื่อสารมวลชนอื่นๆ ตลอดจนเนื้อหาของสื่อมวลชนอื่นๆ ได้เป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน

ทั้งนี้ Rosengren และคณะ (1996) ได้สรุปทฤษฎีบรรทัดฐานทางสังคม 6 ทฤษฎี ไว้ในแนวทางของการประเมินคุณภาพของสื่อโทรทัศน์เป็นข้อกำหนด ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีอำนาจนิยม (Authoritarian theory)

- สื่อควรจะต้องอยู่ภายใต้การกำกับรัฐเสมอ
- นักหนังสือพิมพ์หรือนักวิชาชีพสื่อไม่มีอิสระในการดำเนินงานภายในองค์กรของตนเอง
- สื่อไม่ควรกระทำในสิ่งที่เป็นการบ่อนทำลายรัฐหรือขัดต่อกฎหมาย
- สื่อควรหลีกเลี่ยงการสร้างความขัดแย้งให้กับคนส่วนใหญ่ หรือครอบงำชักจูงค่านิยมทางศีลธรรมและค่านิยมทางการเมือง
- การต่อต้านอำนาจรัฐไม่สามารถยอมรับได้ การเบี่ยงเบนนโยบายรัฐหรือการกระทำผิดต่อกฎศีลธรรมจริยธรรมถือเป็นการกระทำผิดทางอาญา

2. ทฤษฎีเสรีภาพของสื่อ (Free press theory)

- ควรเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มคนได้ทำสื่อสิ่งพิมพ์ โดยไม่ต้องขออนุญาตหรือมีใบอนุญาต
- ควรเป็นอิสระไม่ต้องถูกตรวจสอบก่อนโดยกลุ่มบุคคลที่สามใดๆ
- นักหนังสือพิมพ์ควรที่จะได้รับสิทธิให้สามารถทำงานอย่างมีอิสระภาพตามวิชาชีพภายในองค์กรของตน

- การโจมตีรัฐหรือพรรคการเมือง(ที่ไม่ใช่การโจมตีบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือการกระทำที่ขัดต่อความมั่นคงของชาติ) ไม่ควรถูกลงโทษ
- การนำเสนอ "ความผิดพลาด" ของสื่อสิ่งพิมพ์ควรจะได้รับคุ้มครองเท่าๆ กับการนำเสนอความเป็นจริง ถ้าเป็นเรื่องของความคิดเห็นและความเชื่อ

3. ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social responsibility theory)

- สื่อควรจะยอมรับและปฏิบัติตามพันธะหน้าที่ที่มีต่อสังคม ซึ่งพันธะหน้าที่นี้ได้จากการสร้างมาตรฐานทางวิชาชีพในเรื่องของการให้ข้อมูลความรู้ ความจริง ความถูกต้อง ความสมดุล และการนำเสนอข้อมูลโดยไม่แทรกความคิดเห็นส่วนตัวลงไปด้วย
- นักหนังสือพิมพ์และนักวิชาชีพสื่อควรจะมี ความรับผิดชอบต่อสังคมเท่าๆ กับการรับผิดชอบต่อผู้ว่าจ้างและตลาดสื่อ
- สื่อโดยรวมแล้ว ควรจะทำหน้าที่หลายอย่างและสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของสังคม โดยการนำเสนอให้เห็นถึงความคิดเห็นที่แตกต่าง และให้สิทธิในการตอบกลับ
- สื่อควรหลีกเลี่ยงสิ่งใดก็ตามที่อาจชี้้นำให้เกิดอาชญากรรม ความรุนแรง ความวุ่นวาย หรือก่อให้เกิดความขัดแย้งต่อคนกลุ่มน้อยในสังคม

4. ทฤษฎีสื่อแบบสังคมนิยมโซเวียต (Soviet media theory)

- สื่อควรนำเสนอสิ่งที่เป็นประโยชน์สำหรับชนชั้นแรงงาน รวมถึงจะต้องถูกควบคุมโดยชนชั้นแรงงานด้วย ในฐานะที่คนกลุ่มนี้เป็นตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์
- สังคมมีสิทธิที่จะตรวจสอบหรือใช้มาตรการทางกฎหมายอื่นๆ มาใช้เพื่อที่จะป้องกัน หรือลงโทษหลังจากมีการเผยแพร่เหตุการณ์ที่ถือเป็นการต่อต้านสังคม
- นักหนังสือพิมพ์คือมืออาชีพที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีเป้าหมายและอุดมคติที่สอดคล้องอย่างที่สุดกับความสนใจของสังคม
- สื่อควรจะนำเสนอมุมมองของสังคมและโลกที่สมบูรณ์ครบถ้วนตามหลักการของ Marxist-Leninist

- สื่อควรที่จะทำหน้าที่ในเชิงบวกต่อสังคม เช่น เป็นกระบวนการทางสังคมในการสร้างบรรทัดฐาน การศึกษา การให้ข้อมูลข่าวสาร การสร้างแรงจูงใจ การระดมสรรพกำลัง
- สื่อควรจะสนับสนุนให้เกิดการเคลื่อนไหวในเชิงก้าวหน้า ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

5. ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อการพัฒนา (Development media theory)

- เพื่อประโยชน์ในการพัฒนา รัฐจึงมีสิทธิ์ที่จะแทรกแซงหรือควบคุมการดำเนินงานของสื่อ สร้างกลไกในการตรวจสอบขึ้น ให้เงินสนับสนุน และเข้ามาควบคุมโดยตรงเมื่อมีเหตุจำเป็น
- เสรีภาพของสื่อควรจะมีขีดจำกัดตามความจำเป็นทางเศรษฐกิจและความต้องการการพัฒนาของสังคม
- นักหนังสือพิมพ์และนักวิชาชีพสื่อในสาขาอื่นมีความรับผิดชอบต่อเสรีภาพในเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารและเผยแพร่ข้อมูลของตน
- สื่อควรให้ความสำคัญกับเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและภาษาของชาติเป็นอันดับแรก
- สื่อควรให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ตามลำดับความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และการเมือง

6. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในสื่อ (Democratic-participant media theory)

- องค์กรสื่อหรือเนื้อหาสาระของสื่อไม่ควรที่จะจำกัดอยู่ภายใต้การควบคุมทางการเมืองหรือหน่วยงานราชการใดๆ
- สื่อควรมีจุดประสงค์หลักเพื่อผู้รับสารไม่ใช่เพื่อองค์กรของสื่อ ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อ หรือลูกค้าของสื่อ
- รูปแบบองค์กรสื่อขนาดเล็กที่สามารถโต้ตอบ และมีส่วนร่วม ย่อมดีกว่าองค์กรสื่อขนาดใหญ่ที่มีการสื่อสารทางเดียว และเป็นมืออาชีพมากเกินไป

- ความต้องการของสังคมที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน ไม่เพียงแต่สะท้อนผ่านความต้องการของผู้บริโภคกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่ยังสะท้อนผ่านความต้องการของรัฐและสถาบันหลักของรัฐด้วย
- กลุ่ม องค์กร และชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ควรจะมีสื่อเป็นของตัวเอง

จากทฤษฎีบรรทัดฐานทางสังคม 6 ทฤษฎีข้างต้น สามารถพบบรรทัดฐานใน 2 ลักษณะ คือ บรรทัดฐานที่เป็นความสัมพันธ์เชิงองค์กรหรือสถาบันระหว่าง สื่อ นักหนังสือพิมพ์ และสังคม กับบรรทัดฐานที่สัมพันธ์กับเนื้อหาของสื่อ (content related norms) ซึ่งในมุมมองของแต่ละทฤษฎีนั้น ให้น้ำหนักกับบรรทัดฐานแต่ละลักษณะแตกต่างกัน เช่น ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในสื่อ ให้น้ำหนักกับบรรทัดฐานที่สัมพันธ์กับองค์กรหรือสถาบันมากกว่าเนื้อหาของสื่อ เป็นต้น แต่ในที่สุดแล้ว บรรทัดฐานก็จะผันแปรตามกลุ่มผู้ผลิตหรือผู้ใช้สื่อนั่นเอง

บรรทัดฐานที่สัมพันธ์กับเนื้อหาของสื่อ (content related norms) มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการประเมินคุณภาพสื่อโทรทัศน์ ซึ่งสามารถสรุปจากมุมมองที่หลากหลายของทฤษฎีบรรทัดฐานทางสังคมได้ดังนี้

- สื่อควรหลีกเลี่ยงการสร้างความขัดแย้งให้กับคนส่วนใหญ่ หรือครอบงำชักจูงค่านิยมทางศีลธรรมและค่านิยมทางการเมือง
- การต่อต้านอำนาจรัฐไม่สามารถยอมรับได้ การเบี่ยงเบนนโยบายรัฐหรือการกระทำผิดต่อกฎศีลธรรมจริยธรรมถือเป็นการกระทำผิดทางอาญา
- สื่อโดยรวมแล้ว ควรจะทำหน้าที่หลายอย่างและสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของสังคม โดยการนำเสนอให้เห็นถึงความคิดเห็นที่แตกต่าง และให้สิทธิในการตอบกลับ
- สื่อควรหลีกเลี่ยงสิ่งใดก็ตามที่อาจชี้ทำให้เกิดอาชญากรรม ความรุนแรง ความวุ่นวาย หรือก่อให้เกิดความขัดแย้งต่อคนกลุ่มน้อยในสังคม
- สื่อควรจะนำเสนอมุมมองของสังคมและโลกที่สมบูรณ์ครบถ้วนตามหลักการของ Marxist –Leninist
- สื่อควรให้ความสำคัญกับเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและภาษาของชาติเป็นอันดับแรก

- สื่อควรให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ตามลำดับความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และการเมือง

1.3) ประเภทของคุณภาพและมาตรฐาน (Typologies of quality and standards)

ค่านิยม (values) มีความแตกต่างกันตามระดับของสังคม ประเภทของค่านิยมของแต่ละระดับในสังคมจึงทำให้การประเมินคุณค่าหรือคุณภาพแตกต่างกันด้วย ในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาแบ่งระดับทางสังคมออกเป็น ระดับเล็ก (micro) ระดับกลาง (mezzo) และระดับใหญ่ (macro) เช่น ระดับบุคคล ระดับองค์กร และระดับสังคม เมื่อมีการถกเถียงกันถึงคุณภาพของสื่อมวลชน ก็มีการแบ่งเป็น 3 ระดับเช่นกัน คือ คุณภาพของสื่อทั้งระบบ ระดับองค์กร และระดับรายการ

คุณภาพของรายการโทรทัศน์อาจจะประเมินตามชุดของค่านิยมที่แตกต่างกัน 2 ชุด ได้แก่ ค่านิยมจากการมีประสบการณ์ตรงหรือจากความรู้สึกตามบรรทัดฐาน เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้ผลิตรายการ พรรคการเมือง ต่างประเมินคุณภาพรายการตามค่านิยมพื้นฐานของแต่ละคน ซึ่งก็มีบรรทัดฐานแตกต่างกัน

ผู้รับสารแต่ละคนจะประเมินคุณภาพรายการจากการมีประสบการณ์โดยตรงในการรับเนื้อหาสาระของรายการ ประสบการณ์การชมรายการของคนเกิดจาก ความซับซ้อนของบทบาทระหว่างลักษณะของรายการ บุคลิกของตัวผู้ชมเอง รวมทั้งลักษณะของสังคมสิ่งแวดล้อม และจุดยืนของผู้ชม นั่นคือ แนวทางในการผลิตรายการเพื่อผู้ชม ที่ผู้ผลิตต้องให้ความสำคัญ

ในขณะที่ การประเมินคุณภาพรายการโดยเจ้าหน้าที่รัฐ และคนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นการประเมินจากค่านิยมจากความรู้สึกตามมาตรฐานหรือบรรทัดฐาน เช่น สื่อควรจะมีอิสระมีเสรีภาพหรือความเท่าเทียมกัน

อย่างไรก็ตาม Rosengren (1991) สรุปว่า การประเมินคุณภาพอาจแบ่งออกได้เป็น 4 รูปแบบ ได้แก่

- 1) Descriptive quality คือ คุณภาพที่สัมพันธ์กับความเป็นจริง

The descriptive quality of programming เป็นการประเมินคุณภาพโดยพิจารณาเนื้อหารายการ (content) เปรียบเทียบกับ ความเป็นจริง (reality) ว่าสอดคล้องกันอย่างไร

2) Receiver use quality คือ คุณภาพที่สัมพันธ์กับผู้รับ

The receiver use quality of programming คุณภาพรายการย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับสาร แต่ละกลุ่ม กล่าวคือ ในรายการเดียวกัน ผู้รับสารอาจเห็นคุณภาพของรายการในมุมที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของผู้รับสารนั่นเอง

3) Sender use quality คือ คุณภาพที่สัมพันธ์กับผู้ส่ง ผู้ส่งสารในที่นี้ถูกมองในฐานะผู้มีอำนาจ ที่สามารถส่งเนื้อหาออกไปตามแนวคิดของตนเอง คุณภาพจึงขึ้นอยู่กับการนำเสนอของผู้ส่งสารแต่ละคน

4) Professional quality คือ คุณภาพที่สัมพันธ์กับความเป็นมืออาชีพ ซึ่งถือเป็นมาตรฐานเป็นจุดกลางของการประเมินคุณภาพใน 4 ประเภทนี้ ระดับของความเป็นมืออาชีพ พิจารณาจากความสัมพันธ์ของนักวิชาชีพสี่ประกอบกัน ไม่ว่าจะเป็นบรรณาธิการ, นักแสดง, ผู้เขียนบท, ผู้กำกับรายการ, ผู้ผลิตรายการ ตลอดจนช่างภาพและบุคคลอื่นๆ professional quality จะถูกสอนในสถาบันการศึกษาและถูกใช้ในการตัดสินรางวัลผลงานสื่อมวลชน

Timothy Leggatt (1996) ได้ทำการวิจัยเพื่อที่จะพยายามหาองค์ประกอบและคุณลักษณะของรายการโทรทัศน์ที่มีคุณภาพสูง โดยการตั้งสมมติฐานว่า รายการโทรทัศน์ที่มีคุณภาพเกิดจากความสามารถของนักผลิตที่เป็นมืออาชีพ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มคือ

1. ทักษะฝีมือของผู้ผลิต (Craft Skills) โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนเขียนบท เป็นหัวใจสำคัญของการผลิตรายการโทรทัศน์ ต้องอาศัยทักษะฝีมือมากที่สุด
2. ทรัพยากรสนับสนุนและคุณค่าการผลิต (Resources and production values) ความพร้อมของอุปกรณ์และทีมงานที่ครบถ้วนสามารถสนับสนุนให้เกิดการผลิตที่มีคุณภาพได้
3. ลักษณะของรายการ (Characteristics of programs) ควรจะมีลักษณะจริงจัง (Seriousness) ในรายการข่าวหรือสารคดีมากกว่าในรายการประเภทบันเทิง, ตรงประเด็น (Relevance) และคุณภาพของการเล่าเรื่อง (Qualities of story-telling) ควรเข้าถึงอารมณ์ของกลุ่มเป้าหมาย ดึงดูดให้ติดตามอยากรู้ อยากเห็น
4. ลักษณะของผู้ทำรายการ (Characteristics of program-makers) ได้แก่ มีความชัดเจน เข้าใจจุดมุ่งหมายของรายการ (Clarity of purpose), รักในการทำงาน (Passion), คิดค้นหาความแปลกใหม่อยู่เสมอ (Innovativeness), ริเริ่มสร้างสรรค์ (Originality), กล้าเสี่ยง (Adventurousness)

5. ปฏิกริยาของผู้ชม (Audience reactions) เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งบ่งบอกว่า รายการที่ผลิตประสบความสำเร็จหรือไม่ ผู้ชมเลือกดูรายการหรือไม่ อย่างไร

Raboy (1991) เสนอว่า ในการประเมินคุณภาพ เรื่อง "การยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม" หรือ "การนำเสนอภาพของคนกลุ่มต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน" เป็นชุดของค่านิยมที่สำคัญที่สามารถจะสะท้อนคุณค่าหรือคุณภาพของสื่อได้

นอกจากนี้ คุณภาพ ยังต้องเกี่ยวข้องกับ คุณธรรม (moral) และ จริยธรรม (ethical) ซึ่งมีเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพดังนี้

- (1) อุดมการณ์ของสื่อสาธารณะ เป็นหลักการพื้นฐานสำหรับสื่อทุกประเภท
- (2) มาตรฐานแบบมีอาชีพ ที่ต้องเป็นมืออาชีพที่มีจริยธรรมมากกว่ามืออาชีพทางเทคนิควิธีการ
- (3) จุดมุ่งหมายของนโยบายรัฐ เน้นการสะท้อนมุมมองที่เกี่ยวข้องกับสังคมมากกว่าภาครัฐ
- (4) เกณฑ์ของผู้รับสาร ให้ความสำคัญกับปัจจัยที่หลากหลายของผู้รับสาร มากกว่าการวัดจากขนาดเพียงอย่างเดียว

1.4) แนวคิดเกี่ยวกับสื่อเพื่อสาธารณะและการประเมินคุณภาพสื่อโทรทัศน์ (Public Service Idea and Assessing Television Quality)

ดร.ฐิตินันท์ พงษ์สุทธิรักษ์ และวีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร (2545) สรุปถึงแนวคิดพื้นฐานของสื่อสาธารณะไว้ดังนี้

Cave and Brown (1990) และ Allan Brown (1996) เสนอว่า หลักพื้นฐานของสื่อกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ คือ การกระจายเสียงควรจะมีวัตถุประสงค์มากกว่าการให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมและผู้ฟัง และมีได้มุ่งแสวงหากำไรสูงสุดให้แก่ผู้ผลิต เช่นเดียวกับสื่อเชิงพาณิชย์ ซึ่ง Atkinson (1997) ได้สรุปถึงแรงผลักดัน 3 ประการ ที่ร่วมกันสร้างระบบกระจายเสียงเพื่อสาธารณะขึ้น โดยแรงผลักดันประการแรกมาจากปัจจัยทางเทคนิค เนื่องจากการที่คลื่นความถี่เป็นทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด จึงเป็นหน้าที่ของรัฐในการเข้ามาจัดสรรทรัพยากรนี้ให้มีความเหมาะสมและเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม

ประการที่สอง เนื่องมาจากความสำคัญของระบบการกระจายเสียงที่มีศักยภาพสูงต่อระบบการเมือง สังคมและวัฒนธรรม เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า หากประชากรในประเทศใดได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแล้ว รัฐบาลของประเทศนั้นย่อมไม่สามารถควบคุมระบบสื่อสารเพื่อใช้ในทางมิชอบได้ เหตุผลสำคัญประการสุดท้ายมาจากความไม่เชื่อมั่นในกลไกตลาดจะทำให้ระบบการกระจายเสียงเป็นไปเพื่อการบริการสาธารณะได้ เนื่องจากหากปล่อยให้ระบบกระจายเสียงอยู่ในการครอบครองของนักธุรกิจหรือกลุ่มทุน สื่อนั้นย่อมมุ่งสร้างเนื้อหาเพื่อให้มีผู้ชมรายการมากที่สุด เพราะจะทำให้ตนได้รับรายได้จากการโฆษณามากที่สุดตามมา ดังนั้น ระบบการกระจายเสียงเพื่อประโยชน์ของสาธารณะจึงไม่สามารถเป็นระบบธุรกิจที่มุ่งหวังกำไรสูงสุดได้

Brown (1996) กล่าวว่าเหตุผลของการมีสื่อกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ คือ การตระหนักถึงความสำคัญของสื่อกระจายเสียงที่มีต่อคุณค่า ทศนคติ และความเชื่อของคนในสังคม โดยไม่มีรูปแบบที่เป็นสากลของสื่อกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ ทั้งในด้านโครงสร้าง การควบคุม หรือเนื้อหา ซึ่งล้วนแตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศตามบริบทและพัฒนาการทางการเมืองและเศรษฐกิจ

แนวคิดของการบริการสาธารณะ Rowland และ Tracey (อ้างถึงใน Raboy 1996) กล่าวว่า ไว้ว่า เป็นสถาบันสาธารณะที่ได้รับมอบหมายให้ใช้กลยุทธ์แทรกแซงเพื่อรับประกันถึง คุณภาพ ความหลากหลาย และความเป็นอิสระของการจัดรายการ เป็นนโยบายสาธารณะที่เกิดขึ้นในทศวรรษ 1980 เพื่อจัดการกับภาวะที่สื่อกำลังถูกตลาดครอบงำแบบครบวงจร

อุดมการณ์ของสถานีโทรทัศน์เพื่อสาธารณะจึงควรเป็นหลักพื้นฐานของการประเมินคุณภาพสถานีหรือรายการโทรทัศน์อื่นๆ

การประเมินคุณภาพและการมีส่วนร่วมของสาธารณะ

Raboy (1996) กล่าวว่า การกระจายเสียงเป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของกลุ่มคนต่างๆ ในภาคสังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ การแสดงออกของแต่ละกลุ่ม เราสามารถแยกออกได้ตามชุดของวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ซึ่งถือเป็นเกณฑ์การประเมินคุณภาพของแต่ละกลุ่ม

ตารางที่ 2.1 กรอบในการประเมินสื่อกระจายเสียง (Framework for broadcasting quality assessment)

Sphere of activity	Actor	Assessment measure
การเมือง : โครงสร้างระบบ	ผู้สร้างนโยบาย	วัตถุประสงค์เชิงนโยบาย
เศรษฐกิจ : การจัดผัง/คัดเลือก รายการ	ผู้เกี่ยวข้องกับ กระจายเสียง/ การ ออกอากาศ	วัตถุประสงค์ทางการตลาด
วัฒนธรรม : ตัวรายการ	ผู้ผลิตรายการ	วัตถุประสงค์ของรายการ
สังคม : ช่องทางการควบคุม	ผู้บังคับใช้กฎหมาย/ ผู้ สังเกตการณ์	วัตถุประสงค์ในการ ควบคุมดูแล

แต่ถ้าเรามองสื่อการกระจายเสียงในฐานะ การบริการเพื่อสาธารณะ เราต้องใส่ชุดของข้อกำหนดเพื่อสาธารณะเข้าไปในกระบวนการประเมินคุณภาพในแต่ละระดับด้วย จะได้แผนผังดังนี้

ตารางที่ 2.2 สื่อกระจายเสียงในบริบทของการบริการเพื่อสาธารณะ (Broadcasting as a public service environment)

	โครงสร้างระบบ นิยามของวัตถุประสงค์ของนโยบายเชิง สาธารณะ การตัดสินใจให้บริการแบบใดแบบหนึ่ง	
การจัดผัง/คัดเลือกรายการ *นิยามของการคัดเลือก รายการอย่างเท่าเทียม *การประเมินคุณค่ารายการ	ผู้สร้างนโยบาย ผู้เกี่ยวข้องกับกระจายเสียง/ การ ออกอากาศ ผู้ผลิตรายการ ผู้สังเกตการณ์	ตัวรายการ การผลิตรายการ การประเมินคุณค่า รายการ
	ช่องทางการควบคุม *เงื่อนไขการออกใบอนุญาต *การประเมินการควบคุมดูแล	

จากตารางสามารถสรุปการมีส่วนร่วมของสาธารณะในสื่อกระจายเสียงได้ดังนี้

1. ระดับโครงสร้างระบบ เป็นการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการในขั้นตอนการกำหนดนโยบายเพื่อสาธารณะ
2. ระดับช่องทางการควบคุม กำหนดให้มีส่วนร่วมในการบังคับใช้กฎหมาย โดยตัวแทนกลุ่มต่างๆ ของภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม
3. ระดับการวางแผนจัดผังรายการ ให้สาธารณะสามารถแสดงความคิดเห็นต่อการต่ออายุใบอนุญาตของแต่ละสถานีได้
4. ระดับตัวรายการ ให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อรายการ

คุณภาพและมาตรฐานของการผลิตรายการสำหรับสื่อสาธารณะในต่างประเทศ

ประเทศอังกฤษ มีองค์กรอิสระขึ้นมาทำหน้าที่ทั้งการกำกับดูแลกิจการกระจายเสียง (Regulator) และดำเนินการกระจายเสียง (Broadcaster) เอง ชื่อว่า British Broadcasting Corporation หรือ BBC ซึ่งเป็นองค์กรกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ ไม่มุ่งแสวงหาผลกำไร มีรายได้จากการจัดเก็บค่าธรรมเนียมการรับชมและงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ สถานีโทรทัศน์ BBC ของอังกฤษ จึงยึดหลักการว่า สื่อกระจายเสียงจะต้องทำหน้าที่เพื่อสังคม มีกฎระเบียบเกี่ยวกับรายการว่าต้องจัดรายการที่มีความสมดุลทั้งข้อมูลข่าวสาร การศึกษา ส่งเสริมวัฒนธรรม และความบันเทิงที่มีคุณค่าแก่ประชาชน ซึ่งสถานีโทรทัศน์ BBC มีการกำหนดคุณภาพและมาตรฐานของการผลิตรายการไว้ในหนังสือ Producers' Guidelines : the BBC's Values and Standards เพื่อเป็นหลักการทำงานพื้นฐานสำหรับผู้ผลิตรายการทุกคน โดยมีข้อควรคำนึงดังต่อไปนี้

- Impartiality ความเป็นกลาง
- Accuracy ความถูกต้องแม่นยำ การนำเสนอข่าวสารหรือเนื้อหารายการต้องมีความถูกต้องแม่นยำ มีการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำเสนอออกไป
- Fairness ความยุติธรรม รายการของสถานีโทรทัศน์ BBC ต้องตั้งอยู่บนความยุติธรรม นำเสนอข้อมูลอย่างเปิดกว้างและตรงไปตรงมา
- Giving a Full and Fair View of People and Cultures รายการโทรทัศน์ของ BBC มีการเผยแพร่ออกไปทั่วโลก ดังนั้น การนำเสนอข้อมูลข่าวสารต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมและนำเสนอความแตกต่างอย่างเท่าเทียมกันด้วย

- Editorial Integrity and Independence บรรณาธิการของรายการใน BBC ต้องทำให้ผู้ชมสามารถเชื่อถือในความซื่อสัตย์ ความมั่นคง และการนำเสนอข่าวสารอย่างเสรีของสถานีโทรทัศน์ BBC
- Respect for Privacy ต้องเคารพสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่น
- Respect for Standards of Taste and Decency ต้องคำนึงถึงมาตรฐานในการผลิตรายการในเรื่องของรสนิยมและความเหมาะสม โดยตระหนักถึงความสนใจที่แตกต่างกันของผู้ชมแต่ละกลุ่มด้วย
- Avoiding the Imitation of Anti-Social and Criminal Behaviour หลีกเลี่ยงการนำเสนอตัวอย่างที่ไม่ดี พฤติกรรมที่ต่อต้านสังคมและอาชญากรรม
- Safeguarding the Welfare of Children การนำเสนอรายการต้องมั่นใจว่าไม่ได้ล่อลวงละเมิดสิทธิของเด็ก รวมทั้งต้องให้ความคุ้มครองปกป้องเด็กเป็นสำคัญ
- Fairness to Interviewees ให้ความยุติธรรมกับผู้ให้สัมภาษณ์ โดยไม่ตัดต่อให้บิดเบือนไปจากประเด็นที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้
- Respect for our Diverse Audience in the UK ต้องให้ความสำคัญกับความแตกต่างของกลุ่มผู้รับสารในประเทศอังกฤษด้วย
- Independence from Commercial Interests รายการของ BBC ต้องเป็นอิสระจากการโฆษณา ไม่เป็นส่วนหนึ่งของการช่วยโฆษณาสินค้าใดๆ

ในส่วนของการเด็กทางโทรทัศน์ยึดหลักทั่วไปเช่นเดียวกัน แต่จะเพิ่มข้อควรระมัดระวังในการนำเสนอภาพเด็ก หรือการนำเด็กเข้ามาเกี่ยวข้องในรายการมากขึ้น โดยต้องให้เด็กเต็มใจ และได้รับอนุญาตจากพ่อแม่ผู้ปกครองก่อนการบันทึกเทปภาพของเด็ก นอกจากนี้ ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่เด็กจะได้รับด้วย

2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของรายการเด็กทางโทรทัศน์ (Children's Television Program)

2.1) รูปแบบและเนื้อหา

รูปแบบของรายการเด็กทางโทรทัศน์

รายการเด็กทางโทรทัศน์ ที่ผลิตขึ้นในประเทศนั้นมีลักษณะแตกต่างกันไปบ้างตามรูปแบบของรายการ คือ (อรชума ยุทธวงศ์. 2525: 1)

1. รายการที่เน้นการแสดงออกของเด็ก ๆ โดยอาจจะทำในรูปแบบของชมรมหรือสโมสร มีกิจกรรมให้เด็กทำ คัดเลือกเด็กออกแสดง ให้เด็กได้แสดงความสามารถต่างๆ เช่น ร้องรำทำเพลง เล่นดนตรี เช่น รายการสโมสรฝั่งน้อย รายการน้องหนู ในบางรายการ อาจเปิดโอกาสให้เด็กได้วางแผนงาน และจัดทำรายการเองด้วย
2. รายการวิพิธทัศนา ซึ่งอาจจะประกอบด้วยรายการย่อยๆ หลายรายการ เช่น ละครหุ่น ทายปัญหา เล่นเกม เล่านิทานประกอบภาพ สอนวิธีทำกิจกรรมต่าง ๆ ละครสั้น สัมภาษณ์บุคคลเด่น หรืออื่น ๆ เช่น รายการเพื่อนของเด็ก สโมสรสายรุ้ง เสาร์สโมสร นางฟ้า โลกผู้เยาว์
3. รายการละครหรือภาพยนตร์สำหรับเด็ก อาจผูกเรื่องจบในตอน หรือเป็นเรื่องยาวต่อกันเป็นตอนๆ ไปจนจบ เช่น รายการภาพยนตร์ จ๋อนกับแดง บาปบริสุทธิ์ คุณจิต เจ้าขุนทองพบเพื่อน
4. รายการตอบปัญหาความรู้สำหรับเด็กและเยาวชน เป็นรายการแข่งขันความรู้ของเด็กในสาขาต่างๆ เช่น รายการไอคิวร้อยแปดสิบ
5. รายการอื่นๆ ที่จัดขึ้นเป็นครั้งคราวในโอกาสพิเศษต่างๆ

รายการโทรทัศน์สำเร็จรูปจากต่างประเทศนั้น มักเป็นภาพยนตร์การ์ตูน ภาพยนตร์ชีวิต สัตว์ สารคดีต่างๆ ที่ให้ความรู้กับเด็ก หรือรายการสำหรับเด็กโดยเฉพาะ เมื่อนำมาฉายก็จะพากย์เสียงภาษาไทยทับลงไป แต่แรกเริ่มมีโทรทัศน์ในประเทศไทย ก็มักเป็นภาพยนตร์สำหรับเด็กจากประเทศตะวันตก ต่อมาระยะหลังนิยมภาพยนตร์จากประเทศญี่ปุ่นเป็นส่วนใหญ่

เนื้อหาของรายการเด็กทางโทรทัศน์

จุมพล รอดคำดี (2525) กล่าวถึงเนื้อหาของรายการเด็กทางโทรทัศน์ที่เหมาะสม อาจจำแนกตามวัยของเด็กได้ดังนี้ คือ

1. เด็กวัย 3 ขวบครึ่ง ถึง 5 ขวบ เนื้อหารายการควรใกล้เคียงกับสิ่งแวดล้อมที่เขาพบเห็นในชีวิตประจำวัน การดำเนินเรื่องควรง่าย ให้คุณหรือโทษอย่างเด่นชัดไม่ซับซ้อน เช่น การ์ตูนที่มีพระเอกกับผู้ร้ายเพียง 2-3 ตัว หรือรายการอธิบายเพราะเด็กวัยนี้เป็นเด็กช่างฝัน
2. เด็กวัย 6 - 7 ขวบ เนื้อหาสาระควรเกี่ยวกับธรรมชาติมากขึ้น และเด็กวัยนี้ชอบแสดงออก ชอบยกยอให้กำลังใจ ชอบอธิบาย การต่อสู้กัน ไม่ชอบเรื่องยาว ๆ
3. เด็กวัย 10 - 12 ขวบ เป็นเนื้อหารายการที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น เพราะเด็กเข้าใจสังคมมากขึ้น เนื้อเรื่องจึงควรมีเหตุผลมากขึ้น อย่างไรก็ตามยังคงมีเรื่องการผจญภัยและความรักพวกพ้อง

อย่างไรก็ตามโครงสร้างของรายการควรมีความง่าย กระชับชัดเจน ไม่ซับซ้อน เนื้อหา ควรมีลักษณะให้ความรู้กว้างขวาง บอกความจริงมากกว่าจะให้เกิดจินตนาการ การจัดรายการจึงมีความยุ่งยากและละเอียดอ่อน ผู้จัดจึงไม่ควรเอาสภาพตัวเองในปัจจุบันเป็นที่ตั้ง แต่ควรศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมและการเจริญเติบโตและความสนใจของเด็กมากกว่า (จุมพล รอดคำดี. 2525 : 18 - 19)

ฉะนั้นสิ่งที่ต้องคำนึงในการจัดรายการสำหรับเด็ก มีดังนี้คือ

1. ต้องกำหนดอายุกลุ่มเด็กที่เป็นเป้าหมายของรายการเสียก่อน เพื่อที่จะได้ปรับเนื้อหา ถ้อยคำและรายละเอียดต่างๆ ให้เหมาะสม
2. เนื้อหาควรง่ายและชัดเจน เพื่อให้เด็กเข้าใจและติดตามได้ แต่ไม่ต้องเข้าใจง่ายจนเด็กรู้สึกเบื่อ
3. ถ้อยคำและลีลาการพูด ควรให้เป็นกันเองตามธรรมชาติ เข้าใจง่ายให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม
4. ไม่ใส่เนื้อหาจนหนักเกินไป เพราะเด็กอาจสับสนไม่เข้าใจ และจะหมดความสนใจ
5. อย่าปลูกฝังสิ่งผิดๆ ให้กับเด็ก แม้จะเป็นเรื่องเล็กน้อยเพราะเด็กจะจำ
6. ปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม ด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับเด็ก
7. ควรใช้เสียงประกอบเพื่อให้น่าสนใจยิ่งขึ้น
8. ควรเปิดโอกาสให้เด็กเข้าร่วมรายการ เพื่อให้เด็กได้แสดงออก แต่ไม่ควรให้เด่นจนเกินคนอื่น ๆ เพราะอาจจะทำให้เด็กคนอื่นขาดความมั่นใจได้

9. ให้เด็กรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของรายการ
10. เตรียมอุปกรณ์การผลิตให้น่าสนใจ เพื่อดึงดูดความสนใจจากเด็ก

2.2) คุณลักษณะหรือคุณสมบัติของรายการเด็กทางโทรทัศน์ในต่างประเทศ

2.2.1)

สถานีโทรทัศน์ BBC มีการออกอากาศรายการเด็กทางโทรทัศน์ในช่อง BBC1, BBC2, CBBC และ BBC babies โดยลักษณะรายการ แบ่งตามความแตกต่างของเด็กแต่ละวัย เช่น BBC babies เป็นรายการสำหรับเด็กเล็กจนถึงเด็กวัย 5 ขวบ ส่วน CBBC เป็นรายการของเด็กวัย 6-12 ขวบ เป็นต้น

รูปแบบรายการเด็กที่มีการนำเสนอในสถานีโทรทัศน์ BBC มีดังนี้

- ละคร (Drama)
- รายการประเภทบันเทิง (Entertainment)
- รายการสาระความรู้ (Factual)
- รายการของเด็กก่อนวัยเรียน (Pre-School)
- รายการประเภทการ์ตูนแอนิเมชัน (Animation)
- รายการเพื่อการศึกษาของเด็ก (Children's Education)

2.2.2)

ประเทศญี่ปุ่น มีองค์กรกระจายเสียง เพื่อสาธารณะเช่นกันคือ NHK (Nippon Hoso Kyokai) และมีภาระหน้าที่ในการ "เผยแพร่รายการกระจายเสียงที่มีคุณภาพยอดเยี่ยมประเภทรายการข่าว การศึกษา วัฒนธรรม และรายการบันเทิง เพื่อสนองตอบความต้องการอันหลากหลายของประชาชนและยกระดับวัฒนธรรมของชาติ" NHK มีแผนกรายการสำหรับครอบครัว (Family Program Division) แผนกรายการสำหรับโรงเรียน (School Broadcast Division) ซึ่ง NHK จะทำงานร่วมกับครูในโรงเรียน เพื่อผลิตรายการวิทยุและโทรทัศน์ในรูปของสื่อช่วยสอนที่มีเนื้อหาตรงตามหลักสูตรตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย ทำให้โรงเรียนเกือบทุกแห่งในญี่ปุ่นใช้รายการของ NHK ประกอบบทเรียนในห้องเรียน โดยแบ่งเป็น รายการสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน

รายการสำหรับเด็กวัยประถมต้น ประถมปลาย และรายการสำหรับเด็กมัธยมต้น มัธยมปลาย เป็นต้น

การสร้างสรรครายการโทรทัศน์ให้มีคุณภาพเพื่อเด็กและเยาวชน สถานีโทรทัศน์ NHK มีข้อกำหนดโดยรวมดังนี้

- ทั้งภาพและเสียงต้องมีการนำเสนออย่างสมเหตุสมผลและกระทบความรู้สึกของผู้รับสารในประเด็นของ ข่าวสาร การศึกษา วัฒนธรรม ศิลปะ ความบันเทิง ฯลฯ
- หน้าที่ของการนำเสนอรายการต้องให้ความรู้ความเข้าใจในข้อมูลข่าวสารอย่างลึกซึ้ง ก่อให้เกิดความรู้สึกด้านสุนทรีย์ะ ยกระดับชีวิต และส่งเสริมให้เติบโตทั้งสุขภาพกายและใจ
- การผลิตรายการต้องคำนึงถึงคุณภาพและความหลากหลายของความต้องการของผู้รับสาร ความแตกต่างตามพัฒนาการของแต่ละวัย
- รายการจะต้องไม่กระตุ้นหรือเร่งเร้าเด็กและเยาวชน แต่เป็นแรงบันดาลใจให้เด็กและเยาวชนเกิดความรู้สึกต้องการช่วยเหลือสังคมในแนวทางต่างๆ เอง รวมถึงต้องช่วยให้เด็กซึมซับลักษณะที่ดีติดตัวไปด้วย
- หลีกเลี่ยงการนำเสนอความรุนแรงแก่เด็กและเยาวชน
- รับฟังความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในรายการด้วย

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คันธिया วงศ์จินทา (2541) ศึกษาการพัฒนาเกณฑ์หรือตัวบ่งชี้คุณภาพรายการละครโทรทัศน์ โดยเก็บข้อมูลจาก 3 แหล่งคือ การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการผลิตละครโทรทัศน์ที่มีคุณภาพจากบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตละครโทรทัศน์ ใช้การสัมภาษณ์ฝ่ายผู้ผลิต ได้แก่ สถานีโทรทัศน์ ผู้จัดละครและผู้เขียนบท, การสนทนากับกลุ่มผู้ชมละครโทรทัศน์เกี่ยวกับความคิดเห็นและความต้องการของผู้ชมต่อเนื้อหาและคุณภาพของละครโทรทัศน์ และการวิเคราะห์เนื้อหาของละครโทรทัศน์ 10 เรื่อง

ผลการศึกษารูปได้ว่า ปัจจัยทั้ง 3 ประการซึ่งมีผลต่อกระบวนการผลิตละครโทรทัศน์ที่มีคุณภาพ คือ สถานีโทรทัศน์ ผู้จัดละคร และผู้อุปถัมภ์รายการนั้น นโยบายของสถานีโทรทัศน์ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดต่อคุณภาพของละครโทรทัศน์ สำหรับเกณฑ์หรือตัวบ่งชี้คุณภาพรายการละคร

โทรทัศน์ทั้ง 11 เกณฑ์ที่พัฒนาขึ้น เกณฑ์ที่บ่งชี้คุณภาพของละครโทรทัศน์ที่ดีที่สุด คือ เกณฑ์ทางด้านความเป็นมืออาชีพของผู้จัดละครซึ่งมาจากการสังสมประสบการณ์ส่วนตัว และแบบองค์กรในการผลิตละครโทรทัศน์มากกว่าการเป็นผู้ที่เรียนจบโดยตรงทางด้านละคร และเกณฑ์เรื่อง ความประณีตและคุณภาพของกระบวนการผลิตละครโทรทัศน์อันหมายถึง นโยบายการผลิตละคร การเลือกเรื่อง การคัดเลือกตัวแสดง ความพิถีพิถันในกระบวนการผลิต ความถูกต้องสมจริง และการเลือกเพลงประกอบของผู้จัดละคร ซึ่งปัจจัยที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะมีผลต่อคุณภาพของละครโทรทัศน์ที่ปรากฏออกมา ในขณะที่เกณฑ์มาตรฐานความเป็นต้นแบบ ในเรื่องของความแปลกใหม่ ความไม่ยึดติดกับเนื้อหาเก่า และเกณฑ์คุณค่าทางจริยธรรมและการเมืองของเนื้อหา ยังพบไม่มากในเนื้อหาของละครโทรทัศน์ สำหรับความคิดเห็นและความต้องการของผู้ชมต่อเนื้อหาและคุณภาพของละครโทรทัศน์นั้น ผู้ชมส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า เนื้อหาของละครโทรทัศน์ยังคงมีเนื้อหาแบบเก่าๆ และยังไม่พัฒนาไปเท่าที่ควร จึงต้องการให้มีเนื้อหาที่หลากหลายมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ส่วนทางด้านเทคนิคต่างๆ ในกระบวนการผลิตนั้น ได้มีการพัฒนามากขึ้น

ธีรารัตน์ พันทวี (2544) ศึกษาการสร้างมาตรฐานสถานีวิทยุกระจายเสียงไทย เพื่อสร้างมาตรฐาน และเครื่องมือประเมินมาตรฐานสถานีวิทยุกระจายเสียงไทย ที่ผ่านการทดสอบและได้รับการยอมรับจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการวิทยุกระจายเสียง ซึ่งเป็นการวิจัยและพัฒนาด้วยเทคนิควิธีการเชิงคุณภาพ โดยอาศัยแนวคิดด้านมาตรฐานและระบบประกันคุณภาพ ทฤษฎีระบบแนวคิดการบริหารจัดการองค์กร แนวคิดหลักการตลาด จรรยาบรรณนักวิชาชีพสื่อสารมวลชน ระบบและโครงสร้างสื่อมวลชน และแนวคิดเกี่ยวกับความสามารถทางการสื่อสารและความเป็นนักวิชาชีพ มาเป็นกรอบในการศึกษาเพื่อสร้างมาตรฐาน และเครื่องมือประเมินมาตรฐานสถานีวิทยุกระจายเสียงไทยทั้งระบบ ตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลที่ได้ หรือผลที่เกิดขึ้น โดยอาศัยกรอบทั้งด้านกฎหมาย กฎระเบียบ จรรยาบรรณนักวิชาชีพ มาตรฐานสากล และนำมาเชื่อมโยงกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการวิทยุกระจายเสียง ทั้ง 4 กลุ่ม อันได้แก่ นักวิชาชีพ ผู้ฟัง ผู้ควบคุมกฎระเบียบ และผู้สนับสนุนรายการ

ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ทำให้ได้เครื่องมือประเมินมาตรฐานสถานีวิทยุกระจายเสียง 4 ประเภท ได้แก่ สถานีเพลง สถานีข่าวและความรู้ สถานีเพื่อสาธารณะ และสถานีแบบผสม ซึ่งผ่านการตรวจสอบการยอมรับจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการวิทยุกระจายเสียง และ ผ่านการทดสอบการใช้งานจริงแล้ว สอดคล้องกับข้อสันนิษฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในเบื้องต้น โดยพบว่าการพัฒนาคุณภาพให้ได้ตามมาตรฐานสถานีวิทยุกระจายเสียงไทยจำเป็นต้องอาศัย การสร้างมาตรฐานใน

องค์ประกอบส่วนย่อยของระบบ อันได้แก่ ปัจจัยนำเข้า ปัจจัยกระบวนการ และปัจจัยผลที่ได้ / ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน นอกจากนี้ ยังพบว่ามาตรฐาน และตัวชี้วัดมาตรฐานสถานีวิทยุกระจายเสียง มีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามเนื้อหา และขนาดของสถานีวิทยุกระจายเสียงประเภทต่าง ๆ ในประเทศไทยด้วย

ชัยพร ตั้งพลสินธนา (2545) ศึกษาการสร้างมาตรฐานสถานีวิทยุทัศน์และรายการวิทยุทัศน์ในประเทศไทย มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างมาตรฐาน ดัชนีชี้วัดและเกณฑ์ตัดสินความสามารถในทางปฏิบัติงานของสถานีวิทยุทัศน์ และหน่วยงานที่ผลิตรายการวิทยุทัศน์ ได้แก่ รายการข่าว รายการละครวิทยุทัศน์ และรายการเกมโชว์ การวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้ทฤษฎีระบบ ในส่วนที่เกี่ยวกับแนวคิดโครงสร้างหน้าที่นิยม เป็นกรอบในการศึกษา ซึ่งข้อกำหนดมาตรฐาน ดัชนีชี้วัด และเกณฑ์ตัดสินมาตรฐาน ได้พัฒนามาจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ปฏิบัติงานของสถานีวิทยุทัศน์และหน่วยงานที่ผลิตรายการวิทยุทัศน์จำนวน 103 คน และนำมาตรฐานที่พัฒนาขึ้นนี้ไปตรวจสอบการยอมรับจากนักวิชาชีพอีก 57 คน นอกจากนี้ ยังได้ทดสอบการใช้มาตรฐานกับสถานีวิทยุทัศน์และหน่วยงานที่ผลิตรายการวิทยุทัศน์ด้วย

ผลการศึกษาพบว่า ได้ข้อกำหนดมาตรฐานทั้งหมด 84 ข้อความและดัชนีชี้วัดทั้งหมด 375 ดัชนี รวมทั้งเกณฑ์ตัดสินดัชนี ทั้งนี้หน่วยงานที่ถูกประเมินการปฏิบัติงาน ต้องได้คะแนนไม่น้อยกว่า 500 คะแนน จึงจะผ่านเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดขึ้น